

Nieuwsbrief 13

najaar
2002

Stichting Rudolf Steiner Vertalingen



Stichting Rudolf Steiner Vertalingen

Nieuwsbrief 13, Najaar 2002

Bij het verschijnen van de delen

Het evangelie naar Lucas

Kosmische hiërarchieën

Voorbij de grenzen van de natuurwetenschap

Stichting Rudolf Steiner Vertalingen

Dalweg 44, 3707 BJ Zeist

tel 030 692 0573

e-mail steinerwerk@freeler.nl

www.christofoor.nl/

Postbank 698 388

Triodosbank 21 21 85 225

KvK Utrecht 41183837

Inspirerende teksten in uw mailbox

Vaak komen we bij het vertalen en redigeren van Steiners werk teksten tegen die we alvast graag aan onze lezers en begunstigers zouden willen doorgeven. Per post is dat duur en bewerkelijk, terwijl e-mail eenvoudig en goedkoop is. Wanneer u ons uw e-mailadres doorgeeft mailen wij u regelmatig een inspirerende tekst van Rudolf Steiner of excerpten uit voor- en nawoorden. U kunt u hiervoor opgeven bij: steinerwerk@freeler.nl.

Rudolf Steiner op het internet

De Stichting Rudolf Steiner Vertalingen is binnenkort op het internet te vinden – ga naar www.christofoor.nl (operationeel in de loop van 2003) .

Bestuur

Michiel ter Horst voorzitter

Frank Roeters van Lennep penningmeester

Claar de Cock-van Meer secretaris

Eisso Roest Crolius

André Meiresonne publiciteit

Redactie

Roel Munniks voorzitter

Pim Blomaard

Frans van Bussel

Redactiesecretaris: Lieke Bronzwaer

Uitgevers

Uitgeverij Christofoor,

Jaap Verheij en Jan Bogaerts

Vormgeving

Françoise Berserik, Den Haag

Uit de schoot der goden

Vorig jaar hebben wij afscheid moeten nemen van twee redacteurs van het eerste uur: Jelle van der Meulen en Wijnand Mees. Bij dat afscheid bleek dat Wijnand Mees een vurige wens had. Hij had, zo vertelde hij, een bijzondere voordrachtenreeks van Rudolf Steiner voor zichzelf herontdekt en met enkele andere liefhebbers ‘ademloos’ bestudeerd. Het was de reeks *Die Evolution vom Gesichtspunkte des Wahrhaftigen* (‘De evolutie uit het oogpunt van de waarheid’, los vertaald). Hierin schildert Rudolf Steiner de ontwikkeling van de mensheid vanuit het allerinnerlijkste perspectief: vanuit de vreugde en de smart van de goddelijke wezens die onze evolutie ‘gemaakt’ hebben en nog altijd ‘mee-maken’.

Wijnand Mees’ wens was deze voordrachten te mogen vertalen, zodat ze voor Nederlandse lezers toegankelijk zouden worden – misschien kon de Stichting Rudolf Steiner Vertalingen daarbij behulpzaam zijn?

Deze vraag bracht harten en handen in beweging.

En zo ontstond uit het enthousiasme van Wijnand Mees als vertaler en Hans Peter van Manen als schrijver van het nawoord, met steun van uitgeverij Christofoor en van de Stichting Rudolf Steiner Vertalingen, het boek *Uit de schoot der goden. De binnenkant van de evolutie*, dat medio november zal verschijnen.

Daarmee kunnen we in dit najaar drie gloednieuwe vertalingen uit het werk van Rudolf Steiner tegemoet zien. Twee behoren tot onze reeks ‘Werken en voordrachten’: *Kosmische hiërarchieën* en *Voorbij de grenzen van de natuurwetenschap*; hierover kunt u elders in deze Nieuwsbrief meer lezen. Het derde boek, *Uit de schoot der goden*, kan niet binnen onze reeks verschijnen, want de reeks is ‘vol’. Maar het is een uitgave op gelijk niveau, met een indrukwekkende inhoud, en zo bezielt ontstaan als je het elk boek van Steiner zou toewensen.

Wijnand en Hans Peter, dank!

Het bestuur

Ich bin Laden

September – de school is weer begonnen en de kinderen komen thuis met moppen. ‘Pap, ken je deze al? In New York werkt een Duitser. Een Amerikaan vraagt hem: “Wat ben jij aan het doen?” Zegt die Duitser: “Ich bin laden!”’

Afgelopen 11 september was in meer dan honderd landen de documentaire *11 september* te zien. ‘De ramp beleefd van binnenuit’. Wat je hoort is erger dan wat je ziet: de doffe knal waarmee springende mensen neerkomen in de lobby van het WTC. Verbijstering en machteloosheid.

‘Toen realiseerde ik me iets dat ik altijd heb willen ontkennen: hoe kwaadaardig het kwaad kan zijn...’, vertelt een brandweerman.

Na 11 september voel ik me machteloos en boos – woedend. Ik heb zin om ingezonden brieven te schrijven – maar naar wie? Zin om naar het Midden-Oosten te reizen... en daar naar de bekende weg te vragen. Ik zoek ruzie, krijg ruzie, voer mijn eigen kleine oorlog. Tegen wie? Van binnen ontdek ik mijn eigen Osama. Ik ben ook een terrorist. Ik kom erachter dat ik verslaafd ben aan ruzie en oorlog, uit onmacht en woede.

Op de avond van de moord op Pim Fortuyn wil ik naar het Binnenhof – onbereikbaar. Rook, woedende mensen, blaffende honden, zwaailichten. ‘Wat is er aan de hand?’ vraag ik een vader die met zijn dochter tegen een hek is opgeklommen. ‘Wuh deihmonstreehre...!’ klinkt het plat Haags. ‘Waartegen dan?’ roep ik terug. ‘Pim is daut!’ schreeuwt hij verwijtend. ‘Ja, dat weet ik...’ Hij hoort me al niet meer.

Terwijl Volkert van der G. niet wil eten, lees ik in *Demian* van Hermann Hesse: ‘Degene die je zou willen vermoorden is nooit ene meneer X, hij is beslist een vermomming. Als we iemand haten, dan haten we in zijn beeld iets dat in onszelf huist. Wat niet in onszelf huist, windt ons niet op.’

Rudolf Steiner

Het evangelie naar Lucas

Esoterische achtergronden



Werken en voordrachten

Uit het nawoord van Andrew Welburn bij *Het evangelie naar Lucas*

Dankzij de antroposofische methode kunnen we met innerlijke zekerheid onze positie bepalen te midden van de verschillende geestelijke stromingen, zonder dat we ophouden ons te verwonderen over de grootsheid van de spirituele evolutie die Steiner voor ons zo aanschouwelijk maakt in deze voordrachten. Die methode geeft ons de mogelijkheid met onbevooroordeelde blik naar andere religieuze bronnen te kijken die het christendom bevrucht hebben (Zarathoestra, boeddhisme), alsook open te staan voor de voortdurende waarheid van andere religieuze ervaringen, zonder onze hedendaagse christelijke identiteit te verliezen.

Mocht dit de indruk wekken dat het uitgangspunt van de antroposofie in wezen eerder naar de geschiedenis, naar bronnen en parallellen verwijst dan naar de kern van het christelijke mysterie, dan wil ik ten slotte graag nog wijzen op de manier waarop deze voordrachten ons voortdurend dichter bij het innerlijke ritme en leven van het evangelie naar Lucas zelf brengen.

(...) Lucas geeft ons het bijzondere gevoel dat wij worden opgeroepen deelgenoot te zijn van een opzienbarende reeks gebeurtenissen die, direct in het begin al, een 'teken' vormen dat het proces van spirituele transformatie is ingezet, waarvan de redding van de mensheid het doel is. Daarom is dit bij uitstek het evangelie van Kerstmis, omdat voor Lucas daarin de centrale boodschap van het christendom al besloten ligt, namelijk in het teken van de kribbe in Bethlehem. Als we dit spiritueel gezien kunnen aanvaarden, kunnen we gaan inzien dat we vanaf dat moment deel hebben aan de genezende geschiedenis die ons zal transformeren en naar God zal leiden.

(...) Wat voor de theoloog een 'fascinerend detail' is, is voor Rudolf Steiner een sleutel tot de essentiële betekenis van dit evangelie voor de geestelijke evolutie van de mensheid. De boodschap van Kerstmis geeft de geschiedenis haar ware betekenis: dat mensen vanuit vrijheid liefde ontplooiën op aarde om antwoord te geven op de spirituele engelenverkondiging: 'De openbaring van de geestelijke werelden uit de hoogten en haar afspiegeling die straalt uit mensenharten, brengen vrede aan de mensen die in de loop van de ontwikkeling van de aarde een waarachtig goede wil uit hun eigen innerlijk willen ontplooiën.'

De antroposofische benadering van het evangelie door Rudolf Steiner geeft niet alleen een zeer weids perspectief aan het leven, maar leidt ons tegelijkertijd naar de diepe, intieme geheimen van het evangelie. Net als in de boodschap van het evangelie, verenigen zich volgens zijn interpretatie hemel en aarde, mensenhoofd en mensenhart, vrijheid en objectiviteit, in een diepe christelijke communie.

'Geloof niets op mijn
gezag, maar beschouw
alles wat ik zeg als
suggesties en onderzoek
het dan zelf.'

Rudolf Steiner

Vraaggesprek met Dick van Romunde

De innerlijke scholingsweg van de wetenschapper

Over beelden en gestiek,
imaginatie en inspiratie

Bas Pedroli

Een week vóór het interview krijg ik nog een kaartje van Dick van Romunde, zijn handschrift niet zo vast meer, maar de aanwijzingen voor de heenreis des te duidelijker. Hij staat me dan ook opgewekt op te wachten als ik uit de trein stap. We hebben onze vakantiewederwaardigheden al uitgewisseld als we zijn straat inrijden; ondanks zijn bijna zesentachtig jaren met grote zekerheid. Na een kopje koffie samen met zijn vrouw, wijden we ons aan de cyclus *Vorbij de grenzen van de natuurwetenschap*.

Je hebt een prachtig en bemoedigend nawoord geschreven bij de cyclus, waar duidelijk uit blijkt hoe vertrouwd je met deze materie bent. Je hebt ook cursussen gegeven over deze cyclus?*

Het is zo dat ik het initiatief heb genomen om op vier plaatsen in Nederland een weekendcursus te organiseren. We waren daarbij altijd met zijn vieren: een specialist in *De filosofie van de vrijheid*, iemand die ons hielp met tekenen en schilderen en een euritmiste, om ons binnen te leiden in de gebarentaal. Ik verzorgde dan vooral de fenomenologische kant. Dat zijn de twee kanten die Rudolf Steiner aangeeft: *De filosofie van de vrijheid* bestuderen en de goetheanistische fenomenologie beoefenen. We hebben dat op planten en dieren geoefend. En uit die vier cursussen zijn drie kleinere groepjes van vijf à zes mensen ontstaan die nog steeds enkele keren per jaar bij elkaar komen om aan deze twee aspecten te werken. Ik doe bij alle groepjes gewoon

* Dick van Romunde schreef eerder een vrije weergave van de cyclus: *Grenzen van het natuurwetenschappelijk inzicht. De scholingsweg die tot het doorbreken van die grenzen voert*, Louis Bolk Instituut, Driebergen, 1992

mee, uitdrukkelijk als deelnemer. De inleidingen houden meestal anderen.

De cyclus *Vorbij de grenzen van de natuurwetenschap* is eigenlijk heel toegankelijk. Er wordt niet gesproken over hiërarchieën of vroegere ontwikkelingsfasen van de aarde, maar over het denken en alledaagse fenomenen. Wat dat betreft sluit hij heel goed aan bij de vroege werken van Steiner. Is dat een voordeel om ermee te kunnen werken met mensen?

De cyclus is ook bedoeld voor mensen die zich wetenschappelijk hebben geschoold en daardoor minder gemakkelijk toegang hebben tot de wereld die beschreven wordt in *De wetenschap van de geheimen der ziel*. De aandacht is vooral gericht op de intensieve waarneming, waarbij het denken tot zwijgen wordt gebracht, het 'bezwijgende' inleven zoals Willem Zeylmans van Emmichoven (de eerste voorzitter van de Antroposofische Vereniging in Nederland, red.) dat noemde. Anderzijds is het de opgave om aan het verstanddenken het inlevende, levende denken toe te voegen. Daar is veel meer wilskracht voor nodig dan voor het twee-maal-twee-is-vier-denken. Hiertoe is ook een metamorfose van het gevoelsleven nodig, dat, los van sympathieën en antipathieën, tot een veel omvattender vorm van liefde, 'Liebe geistiger Art' moet komen.

De andere weg die Rudolf Steiner beschreef om tot kennis van de geestelijke wereld te komen, in *De weg tot inzicht in hogere werelden*, via het oefenen van het willen, denken en voelen, is er voor iedereen, maar voor veel wetenschappers is die wat moeilijker toegankelijk,

Rudolf Steiner
Vorbij de grenzen van
de natuurwetenschap



Werken en voordrachten

zoals dat ook in de achtste voordracht van deze cyclus wordt beschreven.

Is dit dan een meer intellectuele weg?

De meeste wetenschappers ondergaan inderdaad een vooral intellectuele scholing. Deze cyclus helpt om juist dat uitsluitend intellectuele denken te doorbreken. De voordrachten werden gehouden tijdens de eerste ‘Hogeschoolcursus’, die in het eerste, nog niet geheel voltooide Goetheanum werd gegeven. Er waren ook veel andere docenten – deels hoogleraren – en Steiner heeft later wel gezegd dat veel van hun colleges nog te zeer vanuit het intellect gedacht waren en eigenlijk nog niet pasten bij de atmosfeer van het nieuwe gebouw. In

‘In de natuur rust het goddelijke,
in de mens leeft het goddelijke.’

Rudolf Steiner

wezen gaat het in deze cyclus niet om natuurwetenschap maar om algemeen menskundige principes. Deze worden ingezet om het verstandelijke denken, dat in het dominante natuurwetenschappelijke wereldbeeld van de tweede helft van de negentiende eeuw zo op de voorgrond was getreden, tot een levend denken om te vormen. Zelfs in de analyse van de verschillen tussen de evangeliën bijvoorbeeld werd in die tijd uitsluitend uitgegaan van de letter van de tekst, op een verstandelijke manier; al het andere denken werd als dilettaantisme

Er is een onderstroom
die uiteindelijk sterker zal blijken.

afgedaan. Een dergelijk verstandsdenken tot een inlevend denken om te vormen is een moeizame weg. Ik heb ervaren hoe serieus sommige mensen deze opgave nemen, bijvoorbeeld in de studie van *De filosofie van de vrijheid*. Willem Zeylmans ging ervan uit dat als je die in je scholing wilt opnemen, je hem in je leven minstens veertien maal moet hebben doorgewerkt. Ik heb gemerkt hoe waar dat is. Ik ben inmiddels aan de twintigste keer toe, en ik heb hem nog steeds niet geheel doordrongen.

Wat mis je dan als je de methode van *De weg tot inzicht in hogere werelden* volgt?

Het een staat het ander natuurlijk niet in de weg. Wetenschappers zitten alleen vaak zó vast in hun wetenschappelijk, verstandelijk denken dat ze daar alleen via de scholingsweg van het denken weer uit kunnen komen. Maar ook mensen die deze weg niet gaan, kunnen elementen van deze weg tegenkomen als ze onbevangen en met bewondering tegenover hun natuurwaarnemingen staan. Steiner benadrukt ook hier bijvoorbeeld de rol van de kunst, als een veredelde ‘Nachahmungstrieb’ (Goethe), een vermogen tot bewuste nabootsing van het waargenomene. Vergelijk het met de beschrijving door Guido Gezelle van het insectenleven op een vennetje; hij beschrijft daar eigenlijk iets wat je natuurwezens zou kunnen noemen. Als je die kunstzinnige inslag voelt werken in jezelf, voel je de werking van de gebarentaal. Steiner licht dat toe aan de hand van de zich openende bloemenpracht van een wei met pinksterbloemen, hetgeen een beeld geeft van het gedachteleven van de apostelen zoals dat zich opende voor de geestelijke wereld tijdens hun Pinksterbijeenkomst. Dan zit je dicht bij de elementenwezens – dat zijn gebarenwezens, ze helpen om de gebarentaal, de gestiek van de natuur te zien. Als je intensief aan de wortels van de planten denkt, dan denk je – althans zo vermoed ik – in de gebarentaal van wat gnomen genoemd kunnen worden. Ik heb tweemaal in mijn leven dergelijke wezens bij toeval waargenomen, maar ik kan ze niet schouwen. Of die wezens de gebaren in de natuur bepalen of dat zij daar een uitdrukking van zijn, dat zou ik niet direct kunnen zeggen. Maar ze helpen zeker om je te openen voor het wezenlijke in de natuur.

Steiner spreekt bij de fenomenologische weg over het symboliseren, nadat uit het waargenomene een beeld is ontstaan. Hoe doe je dat?

Ik beschouw zelf de woorden symbool en geste als heel dicht bij elkaar staand. Wanneer je een symbool te hulp roept, dan moet in mijn ogen de geste ervan overeenkomen met de geste van hetgeen waarmee je bezig bent. Rudolf Steiner gebruikt bij het genoemde voorbeeld van de apostelen en de pinksterweide uitdrukkelijk het woord symboliek. Het gaat er dus niet om associatief het eerste het beste beeld te nemen dat je erbij te binnen schiet.

Dat symboliseren is een bijna mystiek moment op de weg van imaginatie naar inspiratie?

Dit symboliseren moet je ook oefenen. Hierbij is de vraag wanneer het aanschouwen overgaat in het aanhoren. Waar een gebaar je iets zeggen kan, gaat aanschouwing over in 'aanhoring', dat is een inspiratieve stap. Guido Gezelle zegt: 'als de ziele luistert spreekt het al een taal dat leeft'. Je zou menen dat de hele natuur vol is van beelden, dat dit een imaginatieve wereld is. Maar Rudolf Steiner geeft aan dat de goetheanistische waarneming uiteindelijk gericht is op inspiratie, en dat de weg van zelfkennis die je gaat tijdens de studie van *De filosofie van de vrijheid* zich op imaginatie richt. Ik heb voor het schrijven van het nawoord bij de cyclus de voordrachten eerst intensief opnieuw bestudeerd naar aanleiding van deze vraag naar de verhouding tussen imaginatie en inspiratie. Imaginatie is bijvoorbeeld ook aan de orde in de 'klasse-uren' (esoterische scholingsbijeenkomsten, red.), waar je de geweldige beelden die in het eigen innerlijk verborgen zijn, tot bewustzijn brengt. Als je op grond daarvan vervolgens met behulp van *De filosofie van de vrijheid* sterk genoeg wordt om het denken uit te schakelen tijdens het waarnemen, roept dat een vermogen op tot bewuste 'Nachahmung', dan gaan de beelden je wat zeggen. Dan kan de hemel als het ware met muzikaal geweld openscheuren. Ik ben tot het inzicht gekomen dat het bij de weg naar binnen niet alleen om imaginatie gaat en bij de weg naar buiten om inspiratie, maar dat imaginatie en inspiratie elkaar voortdurend omspelen en elkaar verder brengen; ze zijn als het ware verweven. Het goddelijke zit immers in de mens en niet erbuiten. Rudolf Steiner geeft een mooie verhandeling over deze monistische denkwijze in *De christelijke inwijding en de mysteriën van de oudheid*, in het laatste deel van het hoofdstuk over 'mysteriën en mysteriewijsheid'. In de natuur is het goddelijke weliswaar uitgegoten, daar rust het goddelijke, maar in de mens leeft het goddelijke. De opgave aan de mens is om de ziel te laten bevruchten door het rustende goddelijke in de natuur, zodat in hemzelf het levende goddelijke verlost kan worden.

Hoe zie jij de toekomst, gegeven de dominantie die het materialistisch denken nog steeds heeft in onze wereld?

Op de iets langere termijn ben ik toch optimistisch. Het materialistisch wereldbeeld heeft weliswaar voorrang aan de universiteiten en in de pers, maar er is ook een

Deze cyclus helpt dat uitsluitend intellectuele denken te doorbreken. Imaginatie en inspiratie omspelen elkaar voortdurend en brengen elkaar verder.

onderstroom, die steeds sterker aan het worden is en uiteindelijk sterker zal blijken. Daarom was ik ook zo blij met de woorden van Rupert Sheldrake in zijn boek *De wedergeboorte van de natuur*: we leven in een tijd dat er een worsteling gaande is tussen de gebruikelijke en de nieuwe vormen in de wetenschap. De gebruikelijke vorm verzet zich met hand en tand, de conservatieve krachten uiten zich steeds feller, maar ze zullen tenslotte toch het loodje leggen. De nieuwe tijd is niet meer tegen te houden.

Ook de oprechte bewondering van gewone mensen voor de natuur, zoals die van een boswachter voor een veldbiesje, die ik beschrijf in mijn nawoord, geeft mij moed.

De invloeden die internet en genetische manipulatie uitoefenen op de wereld, vanuit dat materialistische wereldbeeld, ook die invloeden zijn niet tegen te houden. Zullen we wel sterk genoeg zijn om die moeizame weg om een levend denken te ontwikkelen, daar effectief tegenover te stellen?

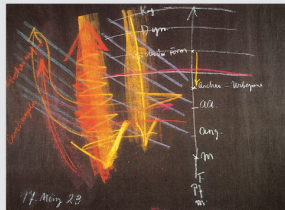
Wat doen menselijke gedachtekrachten? Er is een uitermate groot verschil tussen het verstandelijke denken en het levende denken. Het verstandelijke denken is dood, is een 'Leichnam'. Ik zet een nul bij de levenskracht van het verstandelijk denken. Het verstandelijk denken van een miljoen denkers tezamen heeft dan nog steeds een levenskracht van nul. Onze denkkrachten hebben een bescheiden levenskracht, maar wel meer dan nul. De gezamenlijke denkkracht van antroposofen en vele anderen die een spirituele ontwikkelingsweg proberen te gaan, is zeer aanzienlijk. Bovendien, bij een volgende incarnatie kan het beeld van de wereld er totaal anders uitzien.

Ook nu is het al inspirerend om te zien wat mensen die een innerlijke ontwikkelingsweg gingen, kunnen brengen. En al gaan we nu door een diep dal, deze mensen zullen zich in een volgende incarnatie sterk in positieve zin doen gelden, daar ben ik van overtuigd.

Rudolf Steiner

Kosmische hiërarchieën

De evolutie van aarde en mensheid



Werken en voordrachten

Uit het nawoord van Hans-Werner Schroeder bij Kosmische hiërarchieën

Omdat ik door dit nawoord genoodzaakt was me opnieuw bezig te houden met de inhoud van de voordrachten in Düsseldorf en de daarmee samenhangende thematiek, kwam ik weer met de geweldige perspectieven in aanraking die ons daarmee gegeven zijn. Ze hebben, hoewel ze bijna een eeuw achter ons liggen, niets van hun grootte en kracht ingeboet. Ook in onze tijd openen ze voor het begrip van de lezer verre, geestelijke ruimten die met ons eigen bestaan en onze eigen ontwikkeling te maken hebben.

Zulke grote perspectieven hebben we, denk ik, des te meer nodig naarmate ons gewone leven deprimerender, ja vaak bedreigender lijkt te worden en de gebeurtenissen van onze tijd aanleiding geven om ons zorgen te maken. We hebben die grote perspectieven nodig, niet om ons te onttrekken aan het leven van alledag en de gebeurtenissen van onze tijd, maar om aan de grote beelden juist kracht te ontfemen voor het alledaagse en gewone.

Op veel punten in de voordrachten beleef ik ook nu nog een echo van het enthousiasme dat de toenmalige luisteraars wellicht hebben beleefd en dat Christian Morgenstern onder woorden probeerde te brengen.

Bovendien hebben we gezien dat de voordrachten-cyclus aanknopingspunten bevat voor veel belangrijke algemene antroposofische thema's, zoals de voorbije en de toekomstige kosmische ontwikkeling, de werkzaamheid van de engelen en van Michaël, de elementaire wezens, het wezen van het kwaad en vooral ook de betekenis van Christus. Zo vormen deze voordrachten een geschikt uitgangspunt voor een verdere bestudering van deze onderwerpen.

Hij sprak...

(voor Rudolf Steiner)

Hij sprak. En terwijl hij sprak, verscheen in hem de dierenriem, en Cherubijnen, Serafijnen, de zonnester, de reis van de planeten van plaats naar plaats.

Dat alles sprong te voorschijn bij zijn klank, als kosmisch droombeeld flitste 't voor ons oog, de hemel als geheel werd naar ons toe gebeden door zijn woord...

Christian Morgenstern



Verandering stofomslag

Omdat de boekhandelaars klaagden dat de boeken uit de serie 'Werken en voordrachten' uiterlijk te veel op elkaar leken, besloot het bestuur van de Stichting Rudolf Steiner Vertalingen enkele jaren geleden dat er



illustraties op de omslagen moesten komen. Bij de rode delen leverde dat, als er een reproductie van een bordtekening van Rudolf Steiner werd gebruikt, weinig problemen op. De moeilijkheden ontstonden bij de groene omslagen met de titels *Kunst en cultuurvernieuwing* en *Het wezen van de kleuren*. Het groen bleek niet erg geschikt als achtergrondkleur. Het bleek nodig het omslagontwerp aan te

passen. Omdat de serie nog niet compleet is, zou de aanpassing alleen moeten gelden voor de voorkant (het 'voorplat'). De rug zou hetzelfde moeten blijven, zodat de boeken er in de boekenkast allemaal hetzelfde uitzien.

Op het alternatieve omslag voor *Kunst en cultuurvernieuwing* is het groene vlak nog net te zien, als een ongeveer 5 mm brede strook aan de linkerkant als voortzetting van de groene rug.

De ondergrondkleur op het voorplat is een heldergrijs geworden, dat gelijk zal zijn voor alle delen. De titel wordt groen (resp. rood bij de rode omslagen) en de ondertitel wordt kleiner, om meer ruimte te scheppen voor de illustraties, die nu veel beter tot hun recht komen (vergelijk de beide omslagen voor *Het evangelie naar Lucas*).

Françoise Berserik (boekverzorgster)



Deze bon graag in een voldoende gefrankeerde envelop toezenden aan:

Stichting Rudolf Steiner Vertalingen

Dalweg 44

3707 BJ Zeist

Begunstiger worden?

Onze begunstigers vormen de financiële ruggengraat van de Stichting Rudolf Steiner Vertalingen. Ook na afloop van het project in 2006 zal uw steun nodig zijn, bijvoorbeeld voor herdrukken, voor het uitgeven van een pocket-editie en voor ontsluiting via onze website. Daarom heeft het voor *nieuwe* belangstellenden nog altijd zin om zich als begunstiger aan te melden.

Met een bedrag van € 100 (of meer) per jaar steunt u ons al. Daarvoor ontvangt u tot en met 2006 jaarlijks de drie nieuwe delen. Op de reeds verschenen delen ontvangt u 20% korting. Wanneer u ons initiatief *nóg* krachtiger wilt steunen, geeft zich u dan op als begunstiger voor het leven. U betaalt dan € 2500 en ontvangt de gehele reeks van 48 delen gratis. U kunt ons ook bij testament een legaat toekennen. Zo blijft de uitgave van Rudolf Steiners Werken en voordrachten ook op lange termijn verzorgd.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met:
mw. Claar de Cock-van Meer, secretaris
telefoon 030 692 0573, e-mail steinerwerk@freeler.nl.

Michiel ter Horst, voorzitter



Ja! Ik wil graag bijdragen aan het tot stand brengen van de editie Rudolf Steiner / Werken en Voordrachten. Hieronder geef ik mijn keuze aan.

- Ik geef mij op als begunstiger en ben bereid tot een schenking van € 100 per jaar. Ik ontvang de delen van het lopende jaar, terwijl ik eerdere delen met 20% korting kan aanschaffen.
- Ik geef mij op als begunstiger voor het leven. Ik maak een bedrag van € 2500 over en ontvang de hele serie (48 delen) gratis.
- Wilt u mij informeren over de mogelijkheden van het toekennen van een legaat per testament.

Naam: _____ m/v

Adres: _____

Postcode: _____ Plaats: _____

Rudolf Steiner / Werken en voordrachten

Kernpunten van de antroposofie

- a mens- en wereldbeeld
 - 1 Theosofie (GA 9)
 - 2 De wetenschap van de geheimen der ziel (GA 13)
 - 3 Kosmische hiërarchieën (GA 110)
 - *4 De kringloop van het jaar (GA 223 en GA 229)
 - 5 De bovenzinnelijke mens (GA 231)
 - 6 Antroposofie. Een nieuwe benadering (GA 234)
 - 7 Het bewustzijn van de ingewijde (GA 243)

- b karma en reïncarnatie
 - 1 Werkingen van het karma (GA 120 en GA 135)
 - 2 Karmaonderzoek 1 (GA 240, een keuze, en GA 235)
 - 3 Karmaonderzoek 2 (GA 236, een keuze)
 - 4 Karmaonderzoek 3 (GA 236, GA 237 en GA 240, een keuze)
 - 5 Karmaonderzoek 4 (GA 237 en GA 240, een keuze)
 - 6 Karmaonderzoek 5 (GA 238)

- c christologie
 - 1 De christelijke inwijding en de mysteriën van de oudheid (GA 8)
 - 2 Wegen naar Christus (GA 131)
 - 3 Het esoterische christendom (GA 118 en GA 130, een keuze)
 - *4 Het evangelie naar Mattheus (GA 123)
 - *5 Het evangelie naar Marcus (GA 139)
 - 6 Het evangelie naar Lucas (GA 114)
 - 7 Het evangelie naar Johannes (GA 103)

- d innerlijke scholing
 - 1 De weg tot inzicht in hogere werelden (GA 10)
 - 2 Meditatie (GA 12, GA 16 en GA 17)

- e het sociale vraagstuk
 - *1 De kernpunten van het sociale vraagstuk (GA 23)
 - 2 Sociale toekomst (GA 332a)

- f filosofie
 - 1 Waarheid en wetenschap en Filosofie en antroposofie (GA 3 en GA 35, een keuze)
 - 2 De filosofie van de vrijheid (GA 4)

- g geschiedenis
 - 1 (niet ingevuld)
 - 2 Mysterieplaatsen en inwijdingswegen (GA 232)
 - 3 Wereldgeschiedenis in het licht van de antroposofie (GA 233)

Werkterreinen van de antroposofie

- h kunst
 - 1 De spirituele bronnen van de kunst (GA 271)
 - 2 Kunst en cultuurvernieuwing (GA 275)
 - *3 Architectuur, beeldhouwkunst, euritmie (div. GA)
 - 4 Het wezen van de kleuren (GA 291)

- i opvoedkunde
 - 1 Algemene menskunde als basis voor de pedagogie (GA 293)
 - *2 Opvoeding en moderne cultuur (GA 307)
 - 3 Genezend opvoeden (GA 317)

- j geneeskunde
 - *1 Ziekte en gezondheid (div. GA)
 - 2 Geesteswetenschap en geneeskunde (GA 312)

- k natuurwetenschap
 - 1 Voorbij de grenzen van de natuurwetenschap (GA 322)

- l landbouw
 - 1 Vruchtbare landbouw op biologisch-dynamische grondslag (GA 327)

- m religie
 - *1 Apocalypse en priesterschap (GA 346)

Ontstaan van de antroposofie

- n autobiografie, brieven
 - 1 Mijn levensweg (GA 28)
 - *2 Brieven (GA 38 en GA 39, een keuze)

- o de antroposofische vereniging
 - *1 De geschiedenis van de antroposofische beweging (GA 258)
 - *2 De Kerstbijeenkomst van 1923 (GA 260)
 - 3 Kerngedachten van de antroposofie (GA 26)

Het literaire werk

- p1 Gedichten, spreuken, meditaties (GA 340 e.a.)
- p2 Mysteriedrama's 1: De poort van de inwijding en De beproeving van de ziel (uit GA 14)
- p3 Mysteriedrama's 2: De wachter aan de drempel en Het ontwaken der zielen (uit GA 14)
- * nog te verschijnen

Christoffor – Indigo – Vrij Geestesleven

Rudolf Steiner

Uit de schoot der goden



De binnenkant van de evolutie

Aan het begin van onze kosmische evolutie staat geen Big Bang, maar een door goddelijke wezens uit liefde gebracht offer. Alle materie, alle daarin en daarmee levende schepselen danken hun bestaan aan dit offer.

Een vertaling door Wijnand Mees van de bekende cyclus *Die Evolution vom Gesichtspunkte des Wahrhaftigen*. Met een nawoord van Hans Peter van Manen.

Rudolf Steiner
Uit de schoot der goden
De binnenkant van de evolutie
Vrij Geestesleven
pap. € 21,50
ISBN 90 6038 499 7

Een speciale uitgave in samenwerking met de Stichting Rudolf Steiner Vertalingen

Verkrijgbaar in de boekhandel